

pravljati o delikatnem vprašanju, kako morajo take razmere pri sodišču in pri drž. pravdništvu uplivati na zaupanje ljudstva v sodno osebje, dovolj je, ako smo povedali, kako so se izvršila imenovanja — besedo imajo zdaj slovenski državni poslanci, o katerih upamo in pričakujemo, da spravijo imenovanja v pravosodju na Slovenskem v parlamentu na razgovor in da grofu Gleispachu na noben način ne dovolijo proračuna.

### Politični pregled.

**Državni zbor.** — Dne 24. septembra sešel se je zopet državni zbor in začel se je zopet prejšnji dirindaj. Nemci nadaljujejo obstrukcijo z vso silo, in pouzročili so s tem tako divje razmere v našem parlamentu, da tacih nikjer na svetu ni. Doslej ni zbornica prav za prav še nič storila. V prvi seji je bila volitev predsedstva in so bili izvoljeni: predsednikom dr. K a t h r e i n, prvim podpredsednikom A b r a h a m o w i c z, drugim podpredsednikom pa dr. K r a m a r, v zadnji seji pa se je vršila volitev delegata za Kranjsko je bil izvoljen delegatom dr. Šušteršič. Poslanci narodne stranke se volitve niso udeležili. Iz Štajerske Koroške in iz Primorja bili so izvoljeni sami nam sovražni delegatje. — V četrtek, 30. t. m., začela se je razprava o raznih predlogah nemških obstrukcionistov, naj se ministerstvo obtoži. — Zatrjuje se, da zborovanje parlamenta ne bo dolgo trajalo. Vlada misli neki zaključiti zasedanje, kakor hitro zbornica odobri proračunski provizorij in provizorno podaljšanje pogodbe z Ogrsko.

**Dvoboj Badeni-Wolf** — V soboto, dne 25. septembra, imel je ministerski predsednik grof Badeni s posl. Wolfom dvoboj, pri katerem je bil ministerski predsednik neznatno ranjen. Wolf je bil ministerskemu predsedniku zaklical Schuft, na kar ga je grof Badeni s cesarjevim privoljenjem pozval na dvoboj. Afêra je z dvobojem poravnana in ne bo imela nikacih političnih posledic.

**Vlada in desnica.** — Razmerje mej vlado in parlamentarno večino še vedno ni pojasnjeno. Badeni je, ko se je sešel državni zbor, skušal ustanoviti neko srednjo stranko. Lovil je vanjo nemškoliberalne veleposestnike in laške poslance in pogajal se je tudi z obstrukcionisti. Desnica je o pravem času za to izvedela in Badenijevo spletko razdrla. Ministerski predsednik, uvidevši, da njegovi poskusi, razdreti večino in sestaviti novo, nimajo uspeha, izjavil je na to, da se hoče definitivno porazumeti z desnico in prosil, naj se skliče ves izvrševalni odbor desnice na posvetovanje. To posvetovanje se je bilo moralo odložiti, ker je bil Badeni v dvoboju z Wolfom ranjen.

— **Socijalni demokratje na Ogrskem** so v nedeljo priredili veliko demonstracijo, s katero so zahtevali uvedenje splošne in jednake volilne pravice. Dotične demonstracije se je udeležilo 30.000 oseb. Na shod sta mislila priti tudi dunajska voditelja socijalnih demokratov Adler in Pernestofer, toda madjarska policija jih je pognala čez mejo. Ako spravijo socijalni demokratje vprašanje o volilni pravici na Ogrskem na dnevni red, ako izposlušajo premembo volilnega reda, bo to na veliko korist sedaj zatiranih nemadjarskih narodov na Ogerskem, kateri prav vsled sedanjega volilnega reda ne morejo priti do nobene veljave.

**Izjemno stanje na Hrvatskem.** V nekaterih graničarskih okrajih na Hrvatskem primerili so se veliki izgredi, radi katerih je bil ondu razglašen celo „preki sod“. Vlada je hotela kmetovalcem vzeti neke gozdove in to po krivici. Ljudje so v jezi in obupanju zgrabili za orožje in se spuntali. Ubili so nekaj uradnikov in se uprli vojakom in orož-

nikom, vsled česar se zdaj kruto ž njimi postopa. Da so se spuntali, temu se ni čuditi. Madjaronsko gospodstvo na Hrvatskem je nezaslišano krivično in goni ljudi v obup.

**Nemški cesar v Budimpešti.** — Oni teden mudil se je cesar Viljem v Budimpešti. Na povabilo našega cesarja udeležil se je bil cesar Viljem velikih vojaških vaj na Ogerskem in potem prišel v stolno mesto z očitnim namenom, da bi se mu tu priredile velike ovacije. Ta namen je cesar dosegel. Madjari so ga sijajno vzprejelo in mu izkazali vse možne časti, vendar nemški cesar z uspehom svojega potovanja ne more biti zadovoljen. Cesar Viljem je pričakoval v Budimpešti tacih ovacij, da bi jih ves svet smatral za nov dohaz trdnosti in presrečnozi trozveze, tacih pa ni učakal.

**Nova uredba profesorskih preskušanj.** — Naučno ministerstvo je izdalo naredbo, s katero preminja določbe glede profesorskih preskušanj. Po tej novi uredbi se kandidatom preskušnje nekoliko olajšajo, zajedno pa dobe izpraševalne komisije priliko, osvedočiti se bolje o obsežnosti in temeljitosti kandidatovega znanja.

**Afera poslanca Szajerja.** — Gališki krščansko-socijalni poslanec Szajer je sicer kaj neznamenit mož, a vzlic temu se je njegovo ime tekom letošnjega leta že večkrat imenovalo, kakor marsikaterega znamenitega politika. Predno se je sešel državni zbor, je bil Szajer aretovan radi žaljenja veličanstva. To je prouzročilo veliko burjo v parlamentu. Vlada je nekorektno postopala in državni zbor je sklenil, da se mora sodno postopanje proti Szajerju takoj nstaviti, kar se je tudi zgodilo. Meseca junija je bil državni zbor zaključen in ker je v tem prenehala poslanska imuniteta, začelo se je tudi proti Szajerju sodno postopati. Sodišče je Szajerja obsodilo na osem mesecev ječe. S tem je Szajer izgubil mandat. Cesar ga je sicer pomilostil, toda mandat je bil že izgubljen in povrniti ga morejo Szajerju samo volileci. Zdaj pa so se za Szajerja zavzeli tisti pospodje, kateri so ga hoteli prej uničiti, na čelu jim Jaworski, in s pomočjo pravosodnega ministra „raztolmačili“ so pomiloščenje tako, da Szajer vsled obsodbe ni izgubil mandata. Szajer je zopet poslanec in je iz hvaležnosti poljubil Jaworskemu roko. V tem slučaju je predsedstvo poslanske zbornice postopalo povse nekorektno in svojevotjno, kar se nikakor ne da opravičiti.

**Stojalowski.** — Najodločnejši in najznamenitejši gališki krščansko-socijalni agitator, pater Stojalowski, se je spokoril in ne bo gališkim škofom in žlahčičem več delal pregla-vice. Kakor znano, je Stojalowski takorekoč izbudil poljskega kmeta iz spanja in če sedi danes v državni zboru več, ljudstvu prijaznih, proti volji vlade, žlahčičev in škofov izvoljenih poslanca, je to uspeh Stojalowskega agitacije. Za to agitacijo so vlada in žlahčiči Stojalowskega grozno preganjali, naposled pa je bil še ekskomuniciran. Stojalowski se je dolgo ustavljal, a naposled so ga le zapustile moči in udal se je, ter prosil odpuščenja, vsled česar je bila ekskomunikacija razveljavljena.

**Premembe v italijanskem ministerstvu.** — V Rudinijem ministerstvu se je zgodila čudna prememba. Dosedanji naučni minister Gianturco je postal minister pravosodja, grof Condronchi, do sedaj komisar z izrednimi polnomočji za Sicilijo, pa je postal naučni minister. Ta prememba bo dala povod ostrim razpravam v parlamentu, kajti Condronchi se ni nikdar bavil z naučnimi vprašanji in je že prestar, da bi to zdaj začel, sicer pa se je kot komisar v Siciliji tako blamiral, da nima nič ugleda.

**Maloruski radikalci.** — V Lvovu je bil minolo nedeljo strankarski shod maloruskih radikalcev. Udeležilo se ga je nad 100 zaupnih mož. Na shodu se je povdarjala, da oblastva in žandarmerija povsod zatirajo maloruski živelj. Gališki državni zbor ima izključno poljski značaj. Vlada podpira vse, kar je poljsko, z velikimi svotami, za Maloruse pa ne da ničesar. Maloruske kmete preganja tako, da beže v Ameriko. Shod se

je izrekel za razdelitev Gališke in za občno volilno pravico, za upeljavo prisilnih kmetijskih zadrug in za razdelitev veleposestev ter priporočal prireditve občne agrarne stavke in bojkot veleposestnikov.

**Nemški »Volkstag« v Tešinu.** — se je vršil minolo nedeljo. Na shod so prišli znani nemški kričači, ki so z vso odločnostjo udrihali po jezikovnih naredbah. Shoda se je udeležilo nekaj hujskačev iz rajha, ki so prišli na pomoč zatiranim sobratom. Po shodu so bile velike demonstracije. Orožniki so morali demonstrante z bajoneti razgnati.

**Grško-turški mir** — Po večmesečnih pogajanjih mej zastopniki velesil in Turčijo, se je končno doseglo porazumljenje glede pogojev grško-turškega miru. Preliminarni miru so bili podpisani v soboto. Po tej dogodbi mora Grška plačati Turčiji precej visoko odškodnino za vojne troške, a dokler se ne plača določen del odškodnine, ostane turška vojska v Tesaliji. Za Grško so ti pogoji trdi, zakaj grške finančne razmere so preklaverne, a Grška jih je morala vzprejeti, že zategadelj, ker jo je Angleška pustila na cedilu. Grški kralj namerava sedaj povabiti vse stranke na skupno delo za konsolidacijo države in hoče vsled tega rastaviti novo ministerstvo, v katerem bi bile zastopane vse stranke.

**Ekskomuniciran minister.** — Španski finančni minister Reverter je dal konfiskovati nekaj cerkvenih posestev, ker so bila nepravilnim potom dobljena. Radi tega ga je škof na otoku Majorca izobčil iz katoliške cerkve in to je imelo posledico, da je moral minister odstopiti.

**Angleži v Indiji** — Angležem se še vedno ni posrečilo, udušiti ustanek v Indiji. V jedni bitki so bili celo Angleži poraženi in so morali bežati. Angleški general Jeffrey postopa sicer z vso krutostjo, toda uspeha nima, ker se ustanek vedno bolj razširja.

## Obrtnija.

### Razvoj modernega in znanstvenega socijalizma.

(Spisal Kržetov).

Moderni socijalizem, ki se je razvil po francoski revoluciji, ni pojav posameznih fantastov, kakršni so se pokazali v srednjem veku, temveč ima svoj temelj globoko v sedanjem družabnem redu.

Iz srednjeveške male obrti se je izcimila največ v sedanjem veku velika industrija, zraven pa je francoska revolucija prevrnila prejšnji družabni red. Postavila je vse na glavo, kakor pravi Hegel. Razum se je proglasil za vladarja in raztrgale so se vezi, v katerih so tičali stoletja nižji stanovi. Fevdalizmu je odklenkalo, ustal je pa tretji stan — meščanstvo. Vlada razuma je proglasila enakost vseh ljudij. „Svoboda, bratstvo, enakost“ so oznanjevale zlati vek. Ali ta enakost je imela vrednost le pred zakonom. Že v tej dobi se je pokazal prepad, ki se je vedno bolj širil mej meščanstvom in četrtim stanom, ob vedno se množeči industriji, ob odkritji doslej neznanih naravnih sil in ob hitrem napredku tehnike.

Buržoazija je že s svojim porodom nosila v sebi svojega sovražnika. Prejšnji cehovski mojstri so postali kapitalisti, okrog sebe pa so zbirali delavce, ki so bili potisnjeni na stran pri konkurenčnem boju.

Na mesto prejšnjih grehov fevdalcev se je odkrila javnosti nagota buržoazije. Obetani večni mir se je spremenil v krvave vojske, število zločinov je rastlo od dne do dne, revolucionarna deviza „bratstva“ se je kazalo v konkurenci. „Podkupovanje je zamenjalo prejšnjo silo, pravo prve noči so podedovali od fevdalcev tovarnarji, prostitucija je presegala vse meje.“

Že razvoj kapitalizma je kazal te lastnosti. Ali masa delavstva še ni bila zmožna nastopiti samostojno proti kapitalistom. Čutila se je tlačeno, trpečo, pričakovala, pa pomoči od zunaj, od kake višje moči ali od slučajja.

Istih mislij so bili tudi prvi socijalistiški pisatelji. Oni se še niso mogli otresti utopistiških idej komunistov iz prejšnjih stoletij. Iskali so le sistema, po katerem bi se ustanovil nov družabni red, najti so hoteli rešitve v slučajnih mislih svojega razuma.

Ti pisatelji so bili: St. Simon, Fourier in Owen.

Grof St. Simon\* (1760—1825). je skušal prvi utemeljiti podlago modernega socijalizma. Svoje misli je oprl na nauk slovečega nacionalnega ekenoma Ad. Smitha, da je človeško delo izvor in temelj vsega bogastva. Zato naj se ne loči človeštvo po privilegijih rojstva, temveč po osebni zmožnosti za delo. Delo naj bo podlaga vsem družabnim uredbam. Največe število državljanov pripada delavskemu stanu; zato morajo tudi delavci (v najširjem pomenu) zavzeti prvo mesto v človeški družbi. Revolucija preteklega stoletja bo še le končana, ko se zagotovi popolna enakost vseh ljudij. V to je pozvana država; ona naj se zveže z delavci, ki v resnici delajo in imajo fiziško ter intelektualno premoč, da zaženo liberalno buržoacijo sedanosti v ničevost njenega izvora in ustanove kraljevstvo enakosti in miru mej ljudmi. — Etiški temelj svojim naukom je dal St. Simon v krščanski zapovedi: Ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe.

St. Simon je bil teoretik, praktično sta hotela izvesti njegove nauke učenca Jernej Enfantin in Saint-Amand Bazard. Enfantin je dosledno po učiteljevih naukih zahteval, da se odpravijo dohodki zemljiških posestnikov in kapitalistov, ki niso nastali iz dela. Bazard pa je hotel preobraziti vse dedno pravo, da se odstrani nejednakost in krivičnost v lasti. Država naj podeduje vse imetje in je razdeli po zaslugah.

Charles Fourier\*\* (1772—1887) je prvi navetoval, kako naj se praktično organizuje človeštvo v novi dobi. Pravi, da je božja volja privlačnost, ki spaja ves svet in se kaže v stvareh kot nagon. Tudi človek ne sme zatirati teh nagonov, ki se javljajo kot izraz božje volje, temveč jih mora zadovoljiti. Iz tega pa nastane sreča, sredstvo za to zadovoljitev pa je organizacija dela

\* Najvažnejši njegovi spisi: L'organisateur, Du système industriel, Le nouveau Christianisme itd.

\*\* Znan po spisih: Théorie des quatre mouvements, Le nouveau monde industriel et sociétaire, Traité de l'association domestique.